

DOŽIVLJAJNOST HERCEGOVINE U PJSNIŠTVU ZORANA JURIŠIĆA

Sažetak

*U radu se analiziraju tematske i stilsko-oblikotvorne karakteristike pjesništva Zorana Jurišića unutar dosadašnjih objavljenih zbirki *Lađa bez kormila*, Split, 2000.; *Nebo je moja domovina*, Podstrana, 2004.; *Sijač na poljima snova*, Split, Podstrana, 2005.; *Pjesni od suza skovane*, Podstrana, 2010.; *Izabrane pjesme*, Podstrana, 2013. U većini pjesama zamjetan je dnevnički – memoarski ispovjedni, povjerljivi ton koji oblikuje retrospektivne solilokvije te pored toga kombinira racionalna opažanja s asociacijama struje svijesti, a preko njih razlaže osjećaj vlastitoga rascjepa između individualnoga unutrašnjeg i vanjskog svijeta. Jurišićevu poeziju ne vodi konstrukcijski koncept ili semiotička svijest o znakovnosti jezika, već snažan dojam i bitan emotivni iskaz unutarnjega doživljaja, a u autorovim stilskim utjecajima rekognirat ćemo elemente realizma, lirskoga neoromantizma, ali i oprečne unose ekspresionizma, simbolizma, ironije koja gravitira prema egzistencijalizmu. Unutar teksta istaknuti su i hrvatski pjesnici (A. B. Šimić, T. Ujević, N. Šop, Đ. Sudeta i dr.) čiji je tradicijski utjecaj ostavio važan trag u Jurišićevoj doživljajnosti i oblikotvornosti. Pjesme osciliraju u velikim kontrastima od pesimizma pa do nanovo probuđenoga vitalizma.*

Posebnu opsežnu i dojmljivu izražajnu cjelinu tvore zavičajni hercegovački motivi. U njima se uz snažan afektivni, domoljubni svečani ritam nalik formi ode, upleće i primordijalni, elementarni opis krajolika, gdje se simbolički potenciraju vrline i moralne dimenzije. U ciklusu hercegovačkih rodoljubnih i pejzažnih pjesama uočit ćemo arhetipski pristup i isticanje elemenata prostornoga vitalizma koji samom pjesničkom subjektu obnavljaju njegovu vlastitu snagu.

Ključne riječi: *Hercegovina, kamen, retrospektivni solilokvij, struja svijesti, rapsodija, etičnost, ljubav, onostranost, Bog*

HRVOJKA
MIHANOVIĆ-
SALOPEK*

UDK: 821.163.42-1.09

Jurišić Z.

Pregledni članak

Review article

Primljeno: 6. travnja 2015.

* Dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek, znanstvena savjetnica, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, HAZU, Zagreb, hrvmihan@hazu.hr

Zoran Jurišić pripada suvremenoj generaciji hrvatskih književnika i danas živi u Podstrani kod Splita. Međutim svojim korijenima, kao i snažnim emocionalnim doživljajima, neraskidivo je vezan za Hercegovinu, posebice za selo Zagorje kod Posušja otkuda potječu naraštaji Jurišića i gdje se nalazi autorova djedovina.

Zoran Jurišić rođen je 1961. godine u Imotskom, a osnovnu školu pohađao je u Viru kod Posušja. Srednju školu završio je u Splitu gdje je nakon toga upisao Elektrotehnički fakultet na kojemu je diplomirao 1985. godine. Član je Društva književnika Herceg-Bosne (BiH).

Poeziju piše od rane mladosti, a do sada je objavio četiri knjige poezije: *Lađa bez kormila*, Napredak, Split, 2000.; *Nebo je moja domovina*, Matica hrvatska Podstrana, Podstrana, 2004.; *Sijač na poljima snova*, Matica hrvatska Podstrana i Hrvatski feniks – Split, Podstrana, 2005.; *Pjesni od suza skovane*, Ogranak Matice hrvatske Podstrana, Podstrana, 2010. U petoj knjizi *Izabrane pjesme*, Ogranak Matice hrvatske Podstrana, Podstrana, 2013., dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek priredila je antologijski izbor iz nabrojenih, dosad objavljenih Jurišićevih zbirki pjesama kao i odabir potpuno novoga i neobjavljenog pjesništva, a u završnome poglavlju izbora i novelu (koja prezentira i anticipira autorovu knjigu proza koja je u pripremi za objavljivanje) te je izdanje popratila predgovorom pod nazivom „Zasanjani samac kamen“. Pored samostalnih zbirki Jurišić često objavljuje poeziju i prozu u manjim listovima, a rukoveti pjesama objavljujane su u tjedniku za kulturu *Hrvatsko slovo* u Zagrebu te časopisu *Osvit* u Mostaru. Aktivni je član Matice hrvatske u kojoj uređuje list za kulturu i društvena pitanja *Podstranska revija*, glasilo Matice hrvatske Ogranak Podstrana., a pored toga je aktivno sudjelovao i u organizaciji okruglih stolova te znanstvenih skupova i tribina u organizaciji Ogranka Matice hrvatske u Podstrani. Autor je brojnih osvrti o književnosti, kulturi i politici, a svoje članke često objavljuje preko interneta na Podstrana-portal. Bio je sudionik Domovinskoga rata, što je ostavilo snažan trag unutar Jurišićeve poezije.

Pjesme Zorana Jurišića do sada su uvrštene u više antologijskih i tematskih izbora: *Svetog Duje anđeli*, hrvatske pjesme splitskom zaštitniku, HKD Napredak, Split, 2002. (prir. Mladen Vuković); *Put križa*, posvećeno trećem posjetu Svetoga Oca Hrvatskoj, HKD Napredak, Split, 2003. (ur. Drago Maršić, ilustr. Josip Botteri Dini); *Pobratimstvo lica u nemiru I. i II.*, izbor pjesama hrvatskih pjesnika posvećenih Tinu Ujeviću, HKD Napredak, Split, 2000. i 2006., (ur. Mladen Vuković); *Naša velečasna maslina*, HKD Napredak, knj. 60, Split, 2006. (prir. Mladen Vuković); *Deset godina kulturno-umjetničke manifestacije Dobrojutro more*, Općinsko poglavstvo i Centar za kulturu Podstrana, Podstrana, 2006. (ur. Mladen Vuković); *Uz*

rub vremena, „Arca“ i Kulturno-likovno društvo Rešetari, Nova Gradiška, 2008. (ur. Stjepan Blažetin, Ivan Slišković, Đuro Vidmarović, Ivan De Villa); *Preobrazba zrna*, „Arca“ i Kulturno-likovno društvo Rešetari, Nova Gradiška, 2008. (ur. Stjepan Blažetin, Ivan Slišković, Đuro Vidmarović, Ivan De Villa); *Hvaljen budi, Gospodine moj: sv. Franjo u hrvatskom pjesništvu*, „Alfa“ i Vijeće franjevačkih zajednica u Hrvatskoj, Zagreb, 2009. (prir. Vladimir Lončarević, Božidar Petrač i Nevenka Videk); *Ča pod Perun, Treći susret pjesnika čakavaca*, Matica hrvatska Podstrana, Podstrana, 2011. (ur. Ljubo Stipišić Delmata). Autorove pjesme također su uvrštene i u više zbirki pjesništva posvećenog rodoljubnoj tematici: *Sinu munja od Zagreba grada*, Salona, Solin, 2000. (ur. Petar Vulić); *Bog i Hrvati*, Matica hrvatska Imotski, Imotski, 2003. (ur. Petar Vulić); *Vir – nepresušno vrelo*, „Crkva na kamenu“, Mostar, 2001. (ur. don Petar Vuletić). Pojedine pjesme objavljene su unutar drugih knjiga kao primjerice autorova pjesma *Svetac iz Podstrane* u knjizi *Don Mate Luketa – svetac običnih ljudi*, MH Podstrana, 2009. te pjesma *Medova duba pismica* u Zborniku radova i pjesama posvećenih Ivanu Raosu, Kijevo, 2009.

O pjesništvu Zorana Jurišića više puta su pohvalno pisali Miroslav Slavko Mađer, Nedjeljko Mihanović, Sead Muhamedagić, Ferdo Šarić, Miljenko Buljac, Hrvojka Mihanović-Salopek i drugi.

Ako pjesnički izričaj Zorana Jurišića nastojimo promotriti u kontekstu modelativne tipologije dvaju najizrazitijih tijekova novijega hrvatskog pjesništva – filozofsko-gnoseološke i semiotičke modelativne matrice – uočavamo da se autorov izričaj koncepcijski ne uklapa ni u jedan od njih. Ako u raznolikosti motiva i izražajnih previranja pokušamo u dosadašnjem Jurišićevu pjesništvu definirati konstantu autorova oblikotvornog postupka, možemo zaključiti da je ta poezija prvenstveno referencijalnoga i autoreferencijalnog karaktera te je usmjerena prema memoarskome lirskom monologu ili refleksivnom dijalogu s imaginarnim sugovornikom. U većini pjesama zamjetan je dnevnički, ispovjedni, povjerljivi ton koji oblikuje retrospektivne solilokvije te pored toga kombinira racionalna opažanja s asocijacijama struje svijesti, a preko njih izlaže osjećaj vlastitoga rascjepa između individualnoga unutrašnjeg i vanjskog svijeta. Jurišićevu poeziju ne vodi konstrukcijski koncept ili semiotička svijest o znakovnosti jezika, već snažan dojam i bitan emotivni iskaz unutarnjega doživljaja. Pa i kad ponire u izrazito refleksivne, egzistencijalne ili religijske teme, njegovu poeziju ne vodi čvrst filozofski svjetonazor, već težnja da sam sebe pokuša identificirati i u mnogolikim putovima traženja odrediti prema okruženju materijalnoga, vanjskog svijeta, ali i naprema sferi metafizičkoga i onostranog. Međutim, iako u Jurišićevoj poeziji pronalazimo i motive i čitave pjesme kršćanskoga nadahnuća kao

i visoke težnje kršćanskih moralnih ideala, uočavamo da se u toj sferi, kako zapaža Nedjeljko Mihanović, „javlja osjećaj razapetosti između htijenja i nemogućnosti da se te kreposti ostvare (*Proroci, Duša i ja, Moj Bog*)“¹. Pišući o stilu Jurišićeve prve zbirke *Lada bez kormila*, Miroslav Slavko Mađer je istaknuo:

Osnovni je dojam da su stihovi Zorana Jurišića vrlo komunikativne prirode i na neki način razgovorno-govornog, kolokvijalnog tipa, u neku ruku, pričajuće i individualizirane potrebe. Ali, razumije se, ne stoga i uprošćeno narativna iskaza, jer u mnogim manjim ili većim cjelinama susrećemo produhovljenu metaforiku, misaonu ekstazu i jedinstven ritam.²

Sa svrhom da što potpunije obuhvatimo viđenje i interpretaciju dosadašnjega pjesničkog opusa Zorana Jurišića, prikazat ćemo po kronološkome slijedu opseg ključnih tematsko-motivskih cjelina i pridružene pjesničke stilizacije. Na početku analize usredotočit ćemo se na tekst koji sam govori o polazištu ove poezije.

Već u prvoj zbirci *Lada bez kormila* unutar pjesme *Imitacija života* Jurišić postavlja svoje visoke idealističke i etičke zahtjeve pred pjesničku riječ očekujući od nje da preobražava svijet i ljude, raskrinkava deformacije zbilje, da ruši „mržnju kojom gradimo zidove sebeljublja“, da istodobno bude „mač i golub s maslinovom grančicom“. U tome pjesničkom, realistički utopističkom *credu*, prepunom bunta, kontrasta, prevrata i samoizgaranja, osjeća se odjek tradicije Silivija Strahimira Kranjčevića i reinkarnacija angažirane – spasonosne i proročke uloge poezije koju je ona unutar povijesti hrvatske književnosti više puta zadobivala i potom napuštala. Uvijek kad je hrvatski narod prolazio kroz teška povijesno-politička vremena i kad se u javnosti nije smio čuti glas istine i slobodoljubivosti, jačala bi iznova dimenzija angažirane književnosti te bi sve ono što je bilo politički prešućeno i zabranjeno našlo svoj odraz unutar književnosti. Jačanje društveno angažirane književnosti često poput budilice označava da se u društvu zbivaju određene deformacije ili nepravilnosti na koje upozorava pjesnički glas. Jurišićev naglašeni referencijalni stav *implicité* sadržava i njegov otpor prema onoj vrsti današnje poezije koja se zatvara u apstraktni alogičan postmodernistički *sepârê*, u kojemu je naglasak stavljen na eksperimentiranje i dekonstrukciju semantičkoga ovoja rečenice. U stanjima eksponiranja ogorčenja i bunta Jurišićeva poezija nije imuna na parcijalne ekspresionističke stilističke utjecaje kao i povremene neprobojnosti izraza i alogičke skokovitosti, ali u svojoj se cjelini ta poezija zalaže za povratak afektivne i jasne komunikacijske relacije, odnosno intimističke povezanosti između pošiljatelja poruke (autora) i primatelja (percipijenta). Pored navedenoga u

¹ Nedjeljko Mihanović, „Zoran Jurišić“, u: *Poljički Parnas*, Priko, 2005., str. 390.

² Miroslav S. Mađer, „Dojmljiv iskaz pjesničkih nadnevaka“, pogovor knjizi *Lada bez kormila* Zorana Jurišića, Split, 2000., str. 75.

Jurišićevoj poeziji izrazito je prisutna apelativna crta koja traži od pjesničkoga iskaza ne samo angažman u misaonoj preobrazbi svijeta već i njezinu pomoć u pronicanju vlastite i sveopće egzistencijalne tajne. No povrh svega medij poezije predstavlja i autorovo utočište, pribježište u duševnim tjeskobama ili dvojbama, upravo kako i sam kaže u pjesmi *Molitva* – „jer to je još jedino od mene preostalo“. Korijeni visoke etičnosti izviru iz autorovih zavičajnih hercegovačkih korijena, iz najranijih spoznaja djetinjstva i odrastanja, a u više pjesama pojavljuje se lik djeda kao moralna vertikala Jurišićevih saznanja o životu. Osobito u trenutcima velikih i teških životnih nedaća sjećanje na djeda izvire kao uporište, primjerice u pjesmi *Tako tužna predvečerja*, nastaloj u jednome tjeskobnom trenutku 1980. u zagrebačkoj Vinogradskoj bolnici. U melankoličnoj atmosferi te pjesme nigdje se izravno ne spominje pojam smrti, ali okružje bolnice, nizovi sjećanja na proteklo razdoblje, lik umrloga djeda, prizor jesenjih posljednjih zrikavaca, tišine i otjecanja vremena, sve to nosi snažne konotacije latentne prisutnosti smrti. U toj pjesmi kao da oživljava lirik Đuro Sudeta, njegova sutonska intonacija i slutnja sveprisutne pratilice smrti, dok u zadnjim stihovima osjećamo snažni utjecaj Tina Ujevića i zrenja umorne duše iz njegove pjesme *Svaki-dašnja jadikovka*.

*Stope mi tonu, propadaju
stope mi zapinju o svaku travku
što u otkosima leži i izdiše
u parku kraj plućne bolnice.
O kako trava čudno leluja,
treperi i miriše
sve kapi svoje i sve svoje suze
već je isplakala prošlih noći
uz let crnih ptica-netopira.
Sve je svoje suze već izlila
uz posmrtnu glazbu ovoproljetnih cvrčaka.
Gle, i mravi idu tužno u povorci pognute glave,
posljednja počast, bez slova, bez glasa
...samo moji koraci škripe i zapinju u otkosima.

Znam kad sam ne tako davno
gazio u ista predvečerja
travu pokošenu nadomak moga sela
i slušao odjek svojih koraka*

*u prozirnim plavim hercegovačkim noćima.
Sjećam se kako me djed za ruku vodio,
on je kosu nosio, ja košaricu za užinu,
što ju majka o podne donese.
Sjećam se da su i tada cvrčci tužno pjevali
i da su isti mravi gazili nožicama preko kratkih otkosa.
Sve mi se čini da su to isti mravi
i isti cvrčci istu posmrtnu pjesmu pjevaju.*

*Znam da bi djed tada objesio kosu
preko grane orahove i odahnulo
kao da skida sa ramena svojih šezdeset godina.
Tad bi sjeo na klupu pred pojatom
i ja bih sjeo kraj njega.
Obično bi tako sjedili
i on je pričao
daleke priče iz dalekih dana
koje ja nisam proživio.
On bi dugo besjedio i ja bih ga mirno gledao,
u njegove blijede brkove i bijelu kosu,
u ožiljak na licu i kapu što bi je nakrivio na desnu stranu.
Tog dana ništa nije pričao
a ni ja ga ništa nisam pitao
samo smo dugo sjedili.
On bi ponekad zakašljao i ja bih za njim zakašljao
i bio kao i on, dugo, dugo zamišljen.
I već bi pala i noć, zvijezde na nebu žmirkale
kad bi on ustao i ja bih za njim ustao...
Varenika što sam je poslije pio
mirisala je po tek proteklom danu.*

*Sada sjedim sam
na klupi staroj kao što je i naša bila.
I zamišljen sam isto kao nekada...
Čini mi se da je sve isto:
i trava što podrhtava i cvrčci što nariču,
samo znam da djeda nema da me uzme za ruku*

*i pomiluje po glavi umornoj.
Sve je tako isto sve je tako modro
Jedino nema divnih noći hercegovačkih
i toplog glasa djedova.
I što sam odjednom ja tako star,
I već tako umoran.*

U cjelini Jurišićeva poezija reducira gusti metaforički stil i složeniji figurativno-ukrasni način izraza te se primarno temelji na jednostavnoj psiho-ispovjednoj samo-refleksiji koja traži svojega srodnog frekvencijskog sugovornika. U svome oblikovnom postupku autor želi nedvosmislenim iskrenim riječima ogoliti neka dobro poznata, ali i potiskivana etička pitanja i iznova se suočiti s njima. Intencija prema kojoj poezija treba razotkriti glumljenu, izvještačenu sliku svijeta izvire i iz osjećaja nesklada kojega autor proživljava u svome okruženju i unutar sebe, primjerice:

*Riječi su koplja, snovi su bodlje
A pjesnik toreador lude koride. (Iz pjesme Epitaf)*

*Pjesma je bijesni iskaz ljudske nemoći
a pjesničke oči istinu kazuju stihom
jer zemlja nema mogućnost zboriti.
Versi su sve što zviždukom i urlikom
Šapuću okovane ptice. (Iz pjesme Iskaz nemoći)*

Iz takvih polazišnih htijenja prema poeziji i njezinoj preobražajnoj ulozi izvire i tragična, melankolična nota Jurišićeva izraza, koji unaprijed sumnja u prevratničku misiju pjesničkoga govora. Stoga u jednome dijelu svojega pjesničkog samosagledavanja autor zadobiva lik reanimiranoga neoromantiziranog Childea Harolda, koji s jedne strane sanjarsko-utopistički stremlje esencijalnim strasnim i neobuzdanim proživljavanjem životnosti (u pjesmama *Grešnik*, *Pošli smo skupa*, *Mrtvo more*, *Raskrižje*) da bi potom, uslijed razočaranosti, poput postmodernističkoga Camusova antijunaka ušao u potpunu rezignaciju, osjećaj uzaludnosti i besmisla (*Srebrni brod*, *Proroci*, *Dvojstvo*, *Putovi*, *Raspuklo ogledalo*, *Pitanja sebi jednom dok bijah živ*, *Tamnica*, *Onaj koji nije*). Čak i sam naziv pjesme *Stranac* kao i njezina srž iskazuju jednu notu egzistencijalističke prisutnosti otuđenja i snažno proživljavanje besmisla. U tome gotovo Schopenhauerovu ozračju Jurišićeva poezija oživljava ugođaj „svjetske boli“ (*Weltschmerz*), dok njegov pjesnički subjekt poput Werthera ili Childea Harolda teži kategorijama idealnoga, nedohvatnog i time sam sebe predodređuje za

lik osamljenika. U tome dijelu neoromantiziranoga izraza dominira rezignacija i sentimentalizam (npr. *Ljubavnica, Zabranjena ljubav, Sirena, Otete daljine, Olupina na dnu mora, Putovanje, Školjka ljubavi* i dr.). U pjesmama egzistencijalističkoga utjecaja pjesnikov lirski subjekt odražava osjećaj životne praznine i manifestira protestno odbijanje ikakve povezanosti s društvenom okolinom u kojoj zapaža neljudske osobine: prijevaru, nemilosrdnost, izdaju, trijumf apsurdna. Svakako da tomu reinkarniranom doživljaju besmisla unutar današnjega vremena pogoduje atmosfera u kojoj vlada apologija beskrupulozne tržišne ekonomije, imperativ halapljive potrošnje i vladavine novca. Nedvojbeno taj šaroliki „Teatar Mundi“ ostavlja svoje traumatične pečate i na jednome dijelu Jurišićevih pjesničkih nadnevaka. Doživljaj apsurdna i sutona humanističke uloge intelektualca u današnjem svijetu, a posebice u tranzicijskome svijetu klimavih kriterija društva kakvo je naše domaće, problematizira i nedavno objavljena knjiga teoretičara književnosti dr. Cvjetka Milanje u kojoj govori: „Njihova (uloga intelektualca) je nažalost prešućena, to jest ni jedan relevantan akter društveno-političke scene ne nalazi potrebnim da ih konzultira, ne nalazi uopće nužnost njihova postojanja, ne primjećuje ih“³. Reakcija na ustroj vanjskoga svijeta, u kojem se s povezom na očima gaze uporišta tradicionalnih ljudskih vrijednosti – misaonosti i pravednosti, svakako zadobiva svoj odraz i u Jurišićevim pjesmama. Postavivši visoke zahtjeve angažmana pjesničke riječi, autor će, uočavajući potpunu bešćutnost vanjskoga svijeta, odslikati u nekoliko pjesama osjećaj beznađa te unutar pojedinih tekstova izraziti sumnju u djelotvornost riječi unutar okoline koja je gluha i zatvorena prema njoj (npr. *Sonet, Dijalog s nevidljivim pjesnikom, Srebrni brod*).

Ipak, najviše kontrasta između proživljavanja osjećaja uzvišenosti, svetosti, odanosti i nasuprotne ekspresionistički oblikovane buntovnosti, ogorčenja, pronaći ćemo u pjesmama rodoljubne tematike. Taj ciklus pjesama usko je povezan s autorovim autobiografskim iskustvom jer je kao dragovoljac Domovinskoga rata iskazao svoju požrtvovnost i najdublji osjećaj poštovanja domovine, ali je proživio i strahote ratnih zbivanja te bio svjedokom poslijeratnih trauma, pa i samoubojstava nekih tankočutnih pojedinaca (primjerice takvo iskustvo zapisano je u oproštajnome pismu vojnika samoubojice pod nazivom *Zašto*). Nedvojbeno se može zaključiti da su jeziva ratna zbivanja ostavila svoj neizbrisivi pečat u tome dijelu autorova stvaralaštva u kojem interferira sumornost s osjećajem poštovanja prema žrtvi hrabrih pojedinaca, a to se posebno reflektira u pjesmi *Hercegovina* koja je napisana 1995. i posvećena poginulomu pjesniku i bojovniku Željku Jukiću:

³ Cvjetko Milanja, *Čemu intelektualci u postmoderno doba*, „Stajer-graf“, Zagreb, 2011., str. 81.

*Hercegovina – kolijevka naroda moga
nikada tu opstala nije tuđinska noga.
Preživjeti tu mogu poskoci, orli, smilje,
na kamenu kršnom, kog Sunce ljubi i mije.
Čovjek otrovniji mora bit od ljute zmije
jer nitko ne zna što sudba il dušmanin krije.
Vidovitiji od orla što obzorjem leti
i služiti Bogu ko što su služili sveti.
Bolji od Sunca biti što škrtu zemlju grije,
mirisniji od smilja što se vjetriću smije.
Tamo gdje ganga ori dok suza niz obraz lipti
prijatelju dođi,
srcem, poštenjem i kruhom počašćen ćeš biti.*

*Fijuknu granata,
rasprši se krvava zemlja,
neiskazan stih kriknu Nebu.*

*O Bože
zašto mi ote riječ
riječ tešku
riječ tvrdu.
Plavetnilom Kupresa
jedno se srce smiri,
zavlada samrtni muk.*

*Bože ti jesi naš, istine nema veće,
ali zašto u crno oblačiš sirote
umjesto da daruješ barem djelić sreće,
zar je to odraz Tvoje višnje dobrote.*

*Hercegovci su dobri dok umiru i šute
svetom ovom zemljom, makar ih ukleli
svojom krvlju natopili su pute,
slobodi i pravdi zauvijek se zakleli.*

*Stoljećima ova zemlja pokapa mrtve
od koplja i mača do atomske bombe*

darujući srca na oltaru žrtve...

kad li će sloboda izići iz katakombe?

Ugledaš li kada krvavo Sunce na nebu

znaj da ga ljudska krv oboji rumenom bojom,

ono ne plamti topline, od njega duše zebru,

tek nam smiraj da molitva nad pjesnikovim grobom.

Svaki put kad posuške livade zazelene

a trešnje dozriju

ljubav će se tvoja kao kiša

prosuti na naša sitna okna,

lebdjeti ćeš kao duga što svjetove spaja

i sjati sinu koji te upamtio nije.

Nebom modrim prosut će se

Riječi krik –

tvoj posljednji nedovršen stih.

Jak utjecaj Kranjčevićeva ekspresionističkog, buntovnog pesimizma, koji gotovo graniči s diskursom očaja Janka Polića Kamova, pronaći ćemo u pjesmi *Fatamorgana*, gdje kulminira autorovo ogorčenje pred slikom poslijeratnoga hrvatskog kolonijalnog poniženja u kojemu nestaju ideali samostalnosti i slobode, a dominiraju aveti raznih izdajstava i prijetvornosti. Jednako snažan cinizam posjeduju pjesme *Kad jame progovore*, *Svjetionik*, *Pismo iz izgubljenog kraljevstva*, *Kraj Križa u Bleiburgu*, *Trubaču Gustavu Matošu*, *Vapaj*, dok pjesme *Sloboda* i *Dopisnica iz Hrvatske* zadobivaju prigušenu, smireniju intonaciju izraza, ali su obojene dubokim i tamnim tonovima tuge. Poseban stilski iskaz ima pjesma *Plovidba*, strukturirana u narativnome okviru legende i bajkovite skaske, koja preko simbola zajedničkoga plovljenja i izagnanoga moreplovca izražava tužaljku pred brodolomom domoljublja u suvremenome hrvatskom društvu. Usprkos ciklusu domovinskih pjesama u kojima nadvladava gorki okus brojnih poslijeratnih društveno-političkih razočaranja, pronalazimo i oprečne pjesme u kojima vanjska zbilja ne može utjecati na pjesnikove visoke ideale domoljublja i njegova osjećaja potpune privrženosti ishodišnim korijenima. Takav izrazito emotivni, uzvišeno-sakralizirani izričaj prisutan je u pjesmama *Riječ Hrvatska*, *Vječna je ona*, *Sloboda*, *Svijeća za Hrvatsku* i dr.

Posebnu snažnu i opsežnu cjelinu unutar klasičnoga rodoljubnog izraza tvore pjesme zavičajne tematike. U njima se uz snažan afektivni, domoljubni svečani ritam nalik formi *ode*, upleće i primordijalni, elementarni opis krajolika, gdje se simbolički

potenciraju vrline i moralne dimenzije koje nadrastaju čovjekovu životnu eru: postojanost, stamenost, trajnost, uzvišenost kao npr. u pjesmama *Hercegovina*, *Zavelim*, *Biokovo*, *Zavičajna pjesma*, *Zemlja Hercegovina*. U hercegovačkome zavičajnom, a potom i u podstranskome pejzažnom ciklusu pjesama, opjevavanje prostora može nas podsjetiti na Kaštelanovo ili Šimićevo zazivanje arhetipskih elemenata prostornoga vitalizma, dok sklonost prema označnicama makrokozmičkih pojavnosti (zvijezde, more, zemlja, kameni planinski masivi, olujne kataklizme) sadrže pored deskriptivnih i ontološka obilježja, što nas podsjeća na pjesničku tradiciju Janka Bubala. Unutar citirane pjesme *Hercegovina* vidljiv je odjek usmene narodne tradicije i epskoga rodoljubnog pjesništva koji pojačavaju dojam prostora i vremena. Hercegovački pejzaž Jurišiću pruža obnovu vlastitoga vitaliteta, snagu da se izdigne iz svake posustalosti, a trajnost i izdržljivost zavičajnoga kamena postaju oživotvorene dimenzije njegovih duhovnih razmatranja. Svoju egzistenciju autor poistovjećuje s arhetipom kamenoga zavičajnog prapočetka, stečka, kao primjerice u pjesmi *Samac kamen*:

*Nisam iz zemlje izniknuo
moje je korijenje u kamen ucijepljeno
čičku i grabu otimam sok živodajni
vuku i sokolu kradem nebeske kapi
kamenu dušu darovah
u samcu se okamenih
kada umrem, ne bacajte na me grudu zemlje
moj kamen ostavite uspravan da stoji.*

U pjesmi *Zemlja Hercegovina* primijenjeno je simboličko poistovjećenje čovjeka s iskonskim praelementima pejzaža te flore i faune:

*Zemlja Hercegovina
Juri Budimiru

Pružio si žile u ovu zemlju Hercegovu
Poput hrasta, poput stabla oraha
Zamirisao mirisom dirana, meslidana
Zapjevao poput slavuja gangom pradjedovskom
Napio vodom iz studenca
Tvoje su se vene u žile pretvorile
Noge pustile korijenje
Presadile se u zemlju crvenicu*

Onaj tko voli zemlju poput tebe
 Njega zemlja voli još većom ljubavlju
 Zemlja zemlji, voda vodi, sunce suncu
 Pjesma pjesmi za sva vremena
 Tijelo je tvoje izbrazdano bujicama i naplavima
 Jer ti si iz zemlje izniknuo
 Zemlje očeve, pradjedove, zemlje Hercegovе
 U nju si se zakorijenio
 Krvlju je svojom napajaš
 Srce je tvoje tvrda stijena Zavelimska
 S tobom teku vode Ričine
 Ti dišeš plućima sokola
 Jer ti si zemlja posna i kamena
 Plodna i ponosna
 Vječna zemlja Hercegovа
 Ti si svjedok jednog vremena
 Uspomene ne umiru nikada.

Srodna hiperbolizirana mitološka obilježja zadobiva opis planine u istoimenoj pjesmi *Biokovo*, koju Jurišić posvećuje svomu prijatelju, uzoru i istaknutomu suvremenom pjesniku imotske zavičajne elementarnosti – Petru Gudelju. A svoju privrženost podneblju Podstrane i poljičkoga primorja Jurišić najdojmljivije realizira u pjesmi *Maslina*, u kojoj se odražava utjecaj biblijske himničnosti kao i tradicija deskripcije mediteranske vegetacije koja je zasluženno dobila i svoju monografsku ukoričenost u antologiji priređivača Mladena Vukovića *Naša velečasna maslina*, Split, 2006.

Svoju oazu utjehe i okrepe Jurišić trajno pronalazi u gordosti i skladnome postojanju zavičajnih prirodnih ljepota koje su prikazane u bliskosti s metafizičkim pojmovima: neomeđena prostora, iskonske neukrotivosti i slobode, izazovne perspektive nesagledive planinske visine ili nedohvatne linije horizonta morske pučine. Poseban afinitet Jurišić pokazuje u tzv. pejzažnim pjesmama koje to zapravo nisu jer se u njima zbiva potpuna kohezija krajolika i vlastite unutarnje osobnosti. U njima začudne irealne i realne slike krajolika predstavljaju samo vizualizirani odraz duševnih stanja i unutarnjih kretanja kao u pjesmama *Mrtvo more*, *Samac kamen*, *Pustinja*, *Srebrni brod*, *Otete daljine*, *Ovaj otok* i dr. U Jurišićevu pristupu fenomenu mora osobito se uočava modernistički postupak, srodan i prisutan kod novijih hrvatskih pjesnika

maritimne književne tradicije (kao što su Josip Pupačić, Olinko Delorko, Danijel Dragojević, Ante Stamać, Slavko Mihalić, Jakša Fiamengo, Andriana Škunca, Danijel Načinović, Boris Biletić i dr.). Navedeni postupak sadrži paralelizam pretapanja vanjske pojavnosti mora s raspoloženjima pjesnikove duševne nutrine, koja se opet sukladno kreće, giba i mijenja u poistovjećenju s mijenama unutar mora. Slike vanjske pojavnosti kao metaforičke istoznačnice unutrašnjosti možemo pratiti na primjeru pjesme *Srebrni brod*.

*Sagradih bijeli, srebrni brod -
ne od gvožđa i drva:
od snova sagradih srebrni brod.
Zaplovih njim na pučinu sam -
ja mornar, ja putnik, ja kapetan,
bijelim brodom s tri moje čežnje, tri jarbola.
Od platna nade skrojih jedra
da hvata raskrvljeni vjetar prošlosti
sunčanoj da hodi budućnosti.
Od sanja izgradih bijeli brod,
srebrnim brodom zaplovih suncu.*

*Na mirnom moru
snenom ladom tiho brodih.
Tad udari grom i munje sjevnuše,
Neptun uzburka vale zubatih oluja;
pučina podivlja;
moja lađa – ljuska orahova
u trenu rasu se.
Jedvice jedva na pusti otok isplivah -
ja lađa, ja otok, ja brodolomac.
Jugovine i samoće prepun
od tuge svoje ispletoh mrežu -
no mrežom tuge ne love se ribe.*

Međutim, iako Jurišićev pristup omiljenim temama zavičajnoga hercegovačkog krajolika primarno obilježava mitska vizura, uzvišena intonacija i snažan afektivni doživljaj poistovjećenja pjesnika s podnebljem, pronaći ćemo i postmodernistički intonirane pjesme u kojima se uslijed pjesnikova rezignacijskog sraza i obračuna sa zbiljom pojavljuje igriv, ironičan ton. Kao primjer uzet ćemo pjesmu *Škorpion*, gdje

je i primjena rimovanja u službi ironijske, krležijanski-kerempuhovske funkcije, dok se preko ludističkih simbola odražava gorčina nad oskudicom i tragikom napuštenih hercegovačkih sela koja postaju lagan plijen novovjekovnih tajkuna i inozemnih došljaka.

Škorpion

*Škorpioni stoluju u domu oca moga
ja, namjernik izbjegli tek se kadgod svratim
oni me dočekaju i prime ko svoga
nahrane i napoje, ne daju da patim.*

*Brane me od zala, novih otimača,
Mimo kuće prolaze tek nemirna dica
na pragu tek oni, budni su čuvari
nema više straha, strvinarskih ptica.*

*Ja ludak, potjerah sve ih jednog dana
očeva kuća tad bez obrane osta
jurnuše na nju sad i Johnny i Kosta*

*Sad je dom moj skromni prepun živih rana.
Da obranim zemlju svoju i svoj negda dom
napojih se otrovom – postah škorpion.*

Nasuprot tomu u sukladnosti s neoromantičarskim usmjerenjem jednoga dijela Jurišićeve poezije istaknuto mjesto zauzima tematiziranje ljubavi. U današnje vrijeme čini nam se da su sve moguće opcije pjesničkoga prikaza ljubavi iscrpljene, pa ipak u najuspjelijim Jurišićevim pjesmama pronalazimo dobro oblikovanu lirsku rapsodičnu muzikalnost i izvornost doživljaja (*Školjka ljubavi, Zabranjena ljubav, Oprosti mi*) ili iskreno neuvijenu mimetičnost zbilje (*Tebi je lako, Tuga, Izgubljeni život*), ponekad stilsku eufoniju utemeljenu na melodioznosti anafore kao u pjesmi *Pošli smo skupa*, ali i neočekivano probuđene erotske konotacije kao u pjesmi *Zlatni rat*. Posebnu struju svijesti, u kojoj ljubav kao plima izvire iz zapletena labirinta snovitih, mjestimično nadrealističkih asocijativnih vizija, tvori osebujna ljubavna rapsodija *Pjesma za tebe*. Ta pjesma ima melodioznost Prevertove šansone, protočnu rapsodičnost koja podsjeća na Nerudu, tajanstveno osciliranje *erosa* i *thanatosa* kao kod Federica G. Lorce, a ipak je povrh svega autentična, čas nalik potmulomu bunilu, a trenutak poslije čistomu uzletu zanosa i ona svjedoči da, iako smo već sve vidjeli i čuli u

ljubavnome pjesništvu, uvijek u trenutku sretne inspiracije postoji ono poznato, ali na nov način iskazano:

Pjesma za tebe

*Duga noć. Sunce tek nestalo
Izgašeno svjetlo, oči uprte
Kroz zatvorene kapke u zamišljen svijet pored mene.
Izvan sobe znam da je tama.
Znam da je ulična svjetlost ko nebesko mlijeko
I mrtvi leptiri, znam, vise s krovova.
Lišće treperi, stabla ko aveti
Šupljikavi, fluidni. Gegaju se pijana stabla
Čini se...dolaze, dolaze, pa odjednom zastanu
U pokretu, kao ptica okamenjena u letu.
Crne aveti nebosklona. Jesenja noć.
Tama je progutala čitav svijet. I leptire
I drveće. I leden vjetar što ledi srce.
I ptice. I ljude. I kuće i cvijeće. I mene.
I tebe.*

*Slušam simfoniju.
Vjetar pjeva listovima grana. Svaki list novi ton.
Svaka grana novi zvuk. Divlja glazba.
Opijen sam glazbom. Predivnom glazbom.
I tijelo mi treperi ritmom, postajem sama simfonija.
Osobna glazba, ledena hladna glazba. Oči zvijezda
gledaju sa zida, oči velike, oči male i zvijezde sjajne,
zvijezde što ostaviše traga i one što davno ugasnuše.
Zvijezde repatice. Oči zvijezda siju u tami.
Odjednom tamni svod.
Nebo bez zvijezda. More bez lađa.
Gradovi bez ljudi. Bez mene
I tebe.*

*Crni uzduh. Crne planine. Crno more
More bez valova i obala. Bez luka.
More što guta i nestaje. More, rupčaga*

*Antimaterija. Grozno more. More krvolok.
 More bez algi i riba. More bez života.
 Jesenje more. More bure. Sve suviše brzo nestaje.
 Nestajem u moru, nestajem u tami.*

*Vjetar me dalje nosi, letim na valovima nebeske glazbe.
 I hvatam sunce. Za ovaj svijet, za ovaj planet
 Za moga druga i moju dragu
 Poklonit ću vam sunce na dlanu
 I pticama i oblacima, darovat ću sunce u oku.
 I travki i mravu. Darovat ću ga svima.
 I tebi.
 I tebi.*

Unutar opusa cjelokupne Jurišićeve poezije možemo zamijetiti da je vrlo opsežan tematski ciklus vezan uz referencijalno-refleksivne teme koje se protežu u rasponu od sumornih traganja za čovjekovom egzistencijalnom prisutnosti pa do dodira sa svijetom transcendentalnih tajni. Već je Nedjeljko Mihanović zapazio kako Jurišić „u nekoj nabujaloj osamljenosti duboko u sebi nosi metafizičko nezadovoljstvo svijetom i životom, te snažno izraženu svijest o kontingentnosti vlastita bitka“⁴. Lirski subjekt učestalo iskazuje ne samo tjeskobnu osamljenost nego i osjećaj posvemašnje nepripadnosti, izgubljenosti u srazu s natruhama moralnoga rasula vanjske pojavnosti (primjerice pjesma *Proroci*). On nastoji opravdanost i svrhovitost vlastita bitka pronaći u dimenziji autorefleksivne pjesničke snovitosti (npr. *Molitva*) ili u sferama traganja za dodirom apsolutnoga i metafizičkog (*Beskraj*, *Smisao vala*). U skladu s tim pjesničkim usmjerenjem ističu se i dvije podcjeline refleksivnoga ciklusa.

U prvome refleksivnom podciklusu kroz sučeljavanje vanjskih opažaja i lirske unutrašnjosti pronalazimo vrlo često opjevane motive samoće i smrti. Proživljavanje samoće u pojedinim će se pjesmama čak manifestirati kao rezonancija odbačenosti, gotovo neoromantiziranoga osjećaja „ukletosti“ kao npr. u pjesmama: *Mrtvo more*, *Sonet*, *Autobiografski stih*, *Školjka ljubavi*, *Zadnja pjesma*, *Viteški turnir*, *Svibanjski nokturno*, *Ovaj otok*, *Poziv*, *Ponovno*. Nasuprot tomu drugi refleksivni podciklus karakterizira poniranje u dublju, svjesno odabranu nutarnju samoću unutar koje se odvija analiza vlastite duševnosti i rađa energija pjesničke inspiracije, a indikativan primjer takva doživljaja samoće predstavlja pjesma *Ribari riječi*:

⁴ N. Mihanović, n. dj., str. 389.

*Ribari riječi spustiše mreže
 U more samoće
 U dubinama njenim
 Predivna čudesa snivaju
 Ribari izvukoše mreže
 Ulov obilat bijaše
 More samoće tad
 Još samotnije postade
 No ulovljeni plodovi
 Od zvijezda sjajniji bijahu.*

Kao opsesivna tema, često prisutna gotovo kao kod Đure Sudete i Frana Galovića, javlja se u Jurišićevoj poeziji promatranje smrti. Teško je pretpostavljati zašto je baš ta tema toliko učestala, možda zbog dodira rata i frekventnoga susreta s njom, možda i zbog duhovne sklonosti promišljanja čovjekove prolaznosti, kratkotrajnosti i naposljetku svrhovitosti postojanja. U brojnim pjesmama Jurišić će dotaknuti motiviku smrti, ali uvijek na drugačiji način, kao da traga za onim prizorom koji će mu nagovijestiti ili razobličiti put prema enigmatičnoj ljudskoj smrtnosti. Unutar prve zbirke, u dječje naivnoj pjesmi *Kada bih mogao*, smrt još ima daleko, apstraktno, didaktično-moralističko lice i ona poput mjerne oznake stoji daleko, ali podsjeća da bi do njezinih međa trebalo ostvariti ciljeve bitne za doseg vječnoga, zagrobnog života:

*Pošteno doći svome kraju
 Uzanom stazom prema raju
 Biti ko vaga što pravo mjeri
 I umrijeti u svojoj vjeri.
 Kada bih mogao....*

Utjecaj šimićevske nepristrane i neizbježne smrti također je ostavio svoj trag u Jurišićevoj pjesmi *Zbogom gospodine* u kojoj pogled na nestanak bliske osobe zadobiva svoje neumoljivo, realistično lice, ali i otvara vrata iza kojih izvire bujica neizrečenih pitanja o smislu i kratkoći ljudskoga vijeka. Osobitu kombinaciju rascjepa između hladne realističke suzdržane konstatacije i prikrivena, ali snažna htijenja za pružanjem posljednje pomoći sadrži pjesma *Ocu Ivanu*. U njoj se s rijetko viđenom iskrenosti opisuje portret oca u bolesničkoj postelji, degradacija njegove životne snage te težnja da se umirućem ulije barem dašak kršćanske vedre spoznaje o vječnosti. Odjek poznatih Šimićevih pjesama *Izgubljen* i *Smrt* („I smrt će biti nešto sasvim ljudsko“) posebice je zamjetan u Jurišićevoj pjesmi *Poslije moje smrti sve će biti isto* u sukobu

neumitnoga protoka vremena i kontrastnom krikom majke koja svojom osobnom tu-gom zaustavlja ravnodušnost istjecanja vremena:

*Poslije moje smrti sve će isto biti,
soba potpuno ista kao da...
tek što nisam stigao,
knjige razbacane, čini se mojom rukom.
Ne, nema razlike!
Zar ovom stazom maloprije nisam prošao,
ili netko meni sličan
čini se pjeva pjesmu
koju sam najviše volio?
Kao da nikad nisam otišao.
Jedino, gle...
starica majka plače.*

Tonove ekspresivne bujice zloslutnih slika sadrže Jurišićeve pjesme koje govore o masovnim nasilnim ratnim stradanjima, a u njima lik smrti zadobiva bezumno lice užasa i makabrično oličenje prisutnosti zla (*Kad jame progovore, Derventski notturno smrti*). Osobito začudnu, kazališno-dijalošku vizuru smrti autor projicira u pjesmi *Kocka*, u kojoj subjekt pjesme igra imaginarni ruski rulet sa samom personificira-nom vizijom lukave i podmukle Smrti, a nenadani preokret u naizgled uzaludnoj igri otvara poglavlje prema novom stupnju refleksivnosti, prema traženju uporišta u kršćanskoj transcendenciji. Svakako, potrebno je istaknuti i jednu vrlo jednostavnu, a osebujnu Jurišićevu pjesmu u kojoj se autorovo proživljavanje fenomena smrtnosti spaja s elementarnim i emotivno-primordijalnim poimanjem hercegovačkoga zavičaja. U pjesmi *Zagorje* kao da i samo ponavljanje riječi odražava zvonjavu posmrtnih zvona, ali i svjedoči jednu vječnu stopljenost, ukopanost i sljubljenost sa zavičajem koji postaje mjesto neraskidiva ishodišta i vječnoga počivališta:

*Zagorje⁵
Ja svoj dom imam i zemlju iz koje isklijah
gdje se uvijek vratiti mogu.
Ja grob svoj imam, gdje usnuti mogu
tu su kosti onih od kojih potekoh.
Sjećanje jedno imam na dom moj*

⁵ Pjesma je nazvana prema nazivu sela pokraj Posušja iz kojega potječe autorov otac.

*života i ljubavi pun.
 Prodoše godine
 dom je još uvijek tu
 i grob me još čeka
 moj dom
 moj grob
 moj dom.*

Kroz spirale pjesnikova dnevničko-ispovjednoga susreta s fenomenološkim proživljavanjem izolacije, samoće, prolaznosti, smrtnosti, dolazimo i do dojmjljiva tematskog ciklusa Jurišićeva stremljenja metafizičkomu svijetu. Svoje traganje za apsolutnim i vječnim autor eksponira u oscilacijama od agnostičke bezvoljnosti, preko razdirućih sumnji pa do mukotrpnih trenutaka proniknuća u smislenost kršćanskoga horizonta. Kao što je to zapazio Miroslav S. Mađer, Jurišić je najprepoznatljiviji kad „luta između neba i zemlje kao zemnik i nebesnik, kao mornik“, u nadi da će biti samo svoj, a ne samo „razapet“.⁶

Procijep vlastite unutarnje borbe sumnje i vjere nagoviješta pjesma *Viteški turnir*:

*Viteza dva,
 crni i bijeli
 danomice se bore jedan protiv drugog.
 Misliš čas jedan će pobijediti
 na to se drugi uzdigne
 da prvoga samrtnim bodežom porazi.
 Tako godinama njih se dvojica bore
 prostranstvima moje duše,
 bilo koji da pobijedi,
 ja bit ću poražen.*

Fazu pjesnikovih previranja označit će također pjesme *Huče misli*, *Beskraj*, *Zemlja* (eshatološki zamišljena kao predvorje pjesnikova čistilišta), *Onaj koji nije*, *Proroci*, *Čovjek koji sudbu shvatio nije*, *Ponovno*, *Nada*, a kulminacija ontoloških dvojbi i upita prelama se u pjesmi *Moj Bog*, gdje se razvija nekonvencionalna, ekscentrična slika pogleda na vjersku tradiciju, ali istovremeno i duboka potreba za uporištem u vjeri.

⁶ M. S. Mađer, „Pjesni Zorana Jurišića“, pogovor zbirci *Pjesni od suza skovane*, Podstrana, 2010., str. 65.

*I ja imam Boga
ali nije kao vaši što puno znače,
njemu ne trebaju darovi,
njemu ne trebaju molitve,
niti mu trebaju palače.*

*Moj Bog ne treba prijestolja ni trona
da mu se roblje ko zlatnom teletu klanja
niti ga treba slaviti,
niti ga treba moliti,
dovoljno ga je samo voljeti.*

*Moj Bog nije slika ni kip
On je polje u cvijeću i zelena trava
moj Bog je vječnost,
moj Bog je svjetlost,
moj Bog je java.*

*Moj Bog nema crkve i dvore
niti On stvara svijet niti ga ruši
On nije ni u oblacima,
niti je On u raju,
On je u mojoj duši.*

*Moj Bog je veseo kad sam ja sretan
sa mnom On preboljeva istu bol
i na moru života,
kada je bura,
drži barku čvrsto uz mol.*

*Ja znam da će mi pomoći
kad osjetim da gubim smisao i svijest
dat će mi podstrek,
dat će mi nadu,
dat će mi svetu pričest.*

*Ne znam živi li On od pamtivyjeka
možda će i umrijeti sa mnom, to ne znam,
no On je moj život,
kao što je i moja smrt,
makar ga stvorio ja sam.*

Svoj pomak prema smirenijem, postojanom pronalaženju uporišta u ozračju religioznosti Jurišić će najizrazitije realizirati u jednostavnoj, ali nadasve toploj, idiličnoj *Večernjoj molitvi srca*, a pritom će nas njegovo oblikovanje bliske, individualno-intimne, povjerljive slike Isusa, po prisnosti tona svakako podsjetiti i na pjesme astralnoga velikana Nikole Šopa *Isus i moja sjena* iz 1934.

Večernja molitva srca
Svaku večer prije sna
Bogu se pomolim
Zahvalim za svu nesreću
Koju proživjeh toga dana.
Spokojno zaspim, jer znam
Bog moj sni
Skupa sa mnom
Na istom jastuku.

U jednome dijelu transcendentalnoga autorova opusa pronaći ćemo i pjesme tradicionalne panegiričke kršćanske konvencije (npr. *Put svetog križa*, *Kralj kraljeva*, *Isusove oči*, *Sama ljubav – Sv. Dujmu*, *Sv. Franjo iz Asiza*), ali one putuju uhodanim stazama već davno viđenih riječi i slika, stoga možemo zaključiti da je unutar ovoga tematskog ciklusa autor uspjeli u pjesmama koje obiluju začudnošću, nekonvencionalnošću i neočekivanom izvornošću. Kao primjer možemo istaknuti pjesmu *Dvojstvo* s rijetko iskrenim prizorom ljudske nesavršenosti u slijeđenju Božjega i božanskog:

Samo Bog je usmjeren prema meni,
dok ja ljubim sebe i Njega.
Ja razdijeljen sam među nama dvojicom.
On uvijek u meni je,
mada prožima me, On potpun je i svoj,
a ja nisam ni svoj ni Njegov,
jer rastrgan sam i nedorečen.
Bježim i od sebe i od Njega.

Međutim osjećaj transcendentnosti ponekad se javlja i u Jurišićevim naizgled pejzažnim pjesmama, u kojima doživljaj veličine prostora ili perspektive beskraj zadbivaju smjernice naslućivanja vječnosti i onostranosti:

Nebeski akordi

Sunčeva će kola kolovoškog dana
Zaroniti uskoro u horizont
Još se čuju sunčevi praporci u nebosklonu
Noć će obrisati prašinu s lica planine
Noć će moru poravnati bore
Ne tuguj, samo snivaj, kad nema Sunca
Zagrabi snove iz mjesečeva zdenca
Raspleti pređu ustreptalih vjeđa
Raspi zujezdane klikere po obroncima okamenjenog sela
Suze Sv. Lovre poteći će poljima Južne hemisfere
Kao ptice litalice zapjevati akordima
Poleti, s meteorima beskraju ususret
Nebo je naša domovina.

Ako u cjelini promotrimo dosad ostvareno pjesništvo Zorana Jurišića, možemo zaključiti da u njemu počiva izvorni pjesnički talent i on svjedoči da pjesništvo nije rezervirani *separé* samo za profesionalne poete koji su mu posvetili cijeli život već i da samonikli talenti poniranjem u duhovni svijet doživljaja i umijeća izričaja mogu posegnuti u riznicu umjetnosti riječi. Svakako, od ovoga autora još možemo očekivati i daljnje zbirke pjesama, kao i pjesnički rast. Ipak, ono što je svakom savjesnom književnom kritičaru neophodno reći, moramo navesti: samonikli talenti borave zbog nedostatka vremena u svijetu prethodnoga i svojeg pjesništva prekratko te često ulaze u zamku neselektivnosti, muči ih nedostatak kritičkoga odmaka kao i nedostatnoga dugotrajnog brušenja vlastitoga teksta. Prisutnost dobrih i temeljitih recenzenata kao i višekratno, uporno vraćanje dotjerivanju teksta moraju postati konstante svakoga „zatočenika i zastupnika“ umjetnosti riječi. Jurišićeva poezija u integralnoj cjelini sve četiri objavljene zbirke ponegdje pokazuje i parcijalnu banalnost, bespotrebnu deklarativnost, povremenu nesuvislost ili, kako upozorava u recenziji Miroslav S. Mađer, „neka preopćenita traganja, a možda bi bilo bolje da je pjesma izvan tih i da neposredno sjaji svim bljeskovima svoje samobitnosti“⁷. Dobar pomak unutar Jurišićeve poezije označava njegovo postupno odustajanje od početnoga rimovanja koje je stihove činilo predvidljivim, a sadržavalo je i određene ritmičko-metričke nedosljednosti. Vrijedan pravac ove poezije pronalazimo u razvijanju osebnosti

⁷ M. S. Mađer, „Stihovi od snova i ljubavi“, pogovor knjizi Zorana Jurišića *Sijač na poljima snova*, Podstrana, 2005., str. 87.

smionoga izražavanja nutrine, u svježini jezične slikovitosti, u zanimljivu i smionu referencijalno pitkom solilokviju u kojem se bore „bijeli i crni vitez“. Ferdo Šarić je u svojoj recepciji ove poezije naglasio Jurišićevu nadarenost i uočio njegovu sposobnost da dnevničko introspektivno usmjerenje svojih pjesama „impregnira mističnim i zaumnim, uz nemalu dozu kadšto iracionalnog, odmaknutog i od samog pjesnika“ te da dosegne „dinamiku, aluzivnost i višeslojnost poredbi, ali i emocionalno-esencijalnu srž svojih nakana“⁸. Nedvojbeno možemo zapaziti: što je Jurišićevo pjesništvo udaljenije od lamentacije i općenite referencijalnosti, a bliže transcendentalnoj upitnosti i tajanstvenoj rječotvornoj slikovitosti, tim više je to pjesništvo izazovnije i originalnije.

Kada se autorov izraz kreće prostorima neproniknutih duhovnih staza, tada Jurišićevo pjesništvo postaje najinovativnije i književnim sladokuscima najprivlačnije. Budući da Jurišiću pjesništvo nije profesija, već duhovna strast, te da nije izrazitije prisutan u medijima i u javnome kulturnom životu većih gradova, njegova poezija pomalo je ostala nedovoljno zapažena. Upravo zbog toga ovim književno-kritičkim radom želim upozoriti na ovu vrijednu dionicu suvremenoga hrvatskog i hercegovačkog pjesništva, a također i pružiti autoru poticaj za budući sretan ispliv i duhovno bogat ishod njegove cjelokupne pjesničke plovidbe.

EXPERIENTIALITY OF HERZEGOVINA IN ZORAN JURISIC'S POETRY

Abstract

The paper deals with the thematic and style-forming features of Zoran Jurisic's poetry in his collections published up today: Ship without a rudder, Split, 2000; The sky is my homeland, Podstrana, 2004; A sower in the fields of dream, Split, Podstrana, 2005; Poems forged of tears, Podstrana, 2010; Selected poems, Podstrana, 2013. Most of his poems are characterized by confessional, diary-memoir and confidential tone which shapes the retrospective soliloquy and combines the rational observations with stream of consciousness associations, analyzing the feeling of personal split between individual inner and outer world. Jurisic's poetry is not led by a structural concept or awareness of semiotic symbolism of language, but a strong impression and significant emotional

⁸ Ferdo Šarić, „Ispovijed ranjenoga 'ja' i zaumni prostori“, pogovor Jurišićevoj zbirci *Pjesni od suza skovane*, Podstrana, 2010.

expression of inner experiences. In the author's stylistic influences we can recognize the elements of realism, lyrical neo-romanticism as well as the contrasting inputs of expressionism, symbolism and irony directed toward existentialism. In his lyrics we can find references to some Croatian poets (A.B. Simic, T. Ujevic, N. Sop, D. Sudeta etc.) whose traditional influences significantly marked Jurisic's expressionism and style formation. His poems oscillate in strong contrasts from pessimism to newly awakened vitalism.

Particularly comprehensive and impressive expressional collection comprises the native motifs from Herzegovina. Strong, affective, patriotic and solemn rhythm similar to ode is intertwined in these poems with primordial, elementary landscape description, in which virtues and moral dimensions are symbolically highlighted. In his collection of patriotic and landscape poems from Herzegovina, we can spot an archetypal approach and emphasized elements of spatial vitalism upon which the poetic subject rebuilds his own strength.

Key words: Herzegovina, rock, retrospective soliloquy, stream of consciousness, rhapsody, ethics, love, afterlife, God